

OPȚIUNI ALE NOILOR PROPRIETARI PRIVIND EXPLOATAREA PĂMÂNTULUI

MIHAI MERFEA

OBIECTIVE, IPOTEZE, EȘANTIOANE

Cadre didactice și studenți băcăoani cercetează de mai bine de un sfert de veac satul românesc. Temele, pe bază de contracte ferme, au avut ca subiect: *Personalitatea agricultorului român; Fizionomia spirituală a săteanului; Modernizarea satului ș.a.*

Aria de investigație a cuprins, dintotdeauna: zona sociologică – Bacău, Roman, Neamț – formată din localități din județele Bacău, Neamț, Vaslui, Vrancea și Iași. Criteriile după care s-a stabilit zona sociologică nu sunt comune cu cele privind delimitarea județelor. Noi am pornit de la premisa că societatea este atomizată și se supune normelor naturii, iar oamenii sunt subiecți ai ei. Nu înțelegem aceasta în mod mecanic, dar rezultatele obținute până acum sunt o garanție că ceea ce am gândit și practicat s-a confirmat. S-au avut în vedere cadrele naturale (cosmologic și biologic) și cadrele sociale (istoric și psihologic): bogățiile solului, valorificarea lor, elemente etnografice, etnologice și de antropologie culturală. Sunt și alte elemente. Dar noi nu ne-am propus să prezentăm conceptul de zonă sociologică. Profesorul Dimitrie Gusti, părintele Școlii Sociologice de la București, ne-a lăsat un îndreptar prețios, pe care l-am folosit tot timpul.

Cercetarea noastră sprijinită de prefecturile județelor Bacău și Neamț s-a efectuat în două etape: 1. martie–iunie 1991; 2. martie–iulie 1994. Prima etapă a fost precedată de o lungă perioadă de observație directă ce a urmărit starea de înzestrare a gospodăriilor sătenilor cu inventar de muncă, opinii ale agricultorilor și ale altor categorii sociale care au primit teren agricol în baza Decretului nr.42/1990 și a Legii 18/1991 a Fondului Funciar cu privire la lucrarea pământului și valorificarea resurselor locale.

De la început s-a presupus că sătenii ne vor primi și ne vor prezenta nemulțumirile lor ocazionate de repartizarea, în brazdă, a loturilor pe care le-au avut sau moștenit. Rezultatele le vom comunica într-un alt studiu.

Pornind de la constatarea că un număr mare de gospodării au numai unelte mici (sapă, coasă, hârleț, lopată etc.), iar sătenii care au atelaje complete (pluguri, grape, semănători, cai, boi, de tractor nu poate fi vorba) vor fi mai puțini, s-a formulat ipoteza că majoritatea proprietarilor vor opta pentru lucrarea pământului în asociații agricole și de ce nu, în cooperative agricole.

Unii proprietari, care au domiciliul în orașe apropiate de loturile cu care au fost împroprietăriți, vor fi agricultori de ziua a VI-a și duminicali (turiști-agrari), alții vor considera mai avantajos să se înscrie într-o asociație; le vor arenda sau vinde. De

la început am presupus că numărul celor care vor opta pentru a se reîntoarce în sat va fi mic.

Teama țăranilor că statul va fixa impozite și taxe la cote ridicate îi va înspăimânta. Dar de aceasta nu au scăpat.

În eșantion au fost cuprinse localități din zona periurbană apropiată: Trifești, Pildești, Săbăoani (Roman), Gura-Văii (Onești), Adjudul-Vechi (lângă Adjud, județul Vrancea); sate îndepărtate de orașe: Podu-Turcului, Roșiori, Berzunți, Secuieni, Plopana, Helegiu, Tescani (jud. Bacău), Doagele și Dragomirești (județul Vaslui); Moțca, Mircești (județul Iași); Tupilați, Cârlig, Brițcani (județul Neamț); sate așezate pe drumuri europene și naționale: Răcăciuni, Bogdănești (județul Bacău), Nisiporești-Botești (județul Neamț). Despre aceste localități avem date recoltate și cu ocazia altor cercetări.

În eșantion au fost cuprinși 875 subiecți, din care 625 cu domiciliu în sate și 250 proprietari din orașe, un număr suficient din ambele categorii pentru a asigura o reprezentare bună.

Drept cadre de eșantionare s-au folosit tabelele întocmite de primarii pe comune și sate privind repartizarea terenurilor agricole conform Legii nr.18 a Fondului Funciar.

Eșantionul s-a stabilit cu ajutorul formulei $n = \frac{N}{1+N \cdot e^2}$

n reprezintă volumul eșantionului;

N reprezintă colectivitatea totală;

e^2 reprezintă eroarea luată în calcul de $\pm 3,2\%$.

Ancheta s-a desfășurat pe baza a două chestionare: tip „A” pentru săteni și tip „B” pentru rezidenții din orașe.

Chestionarele de tip „A” cuprind itemi de întrebări cu privire la suprafața de teren dobândită, la modul de exploatare a pământului, aprecieri cu privire la rolul specialiștilor agricoli. Unele întrebări au urmărit să identifice opțiunile sătenilor de a forma ferme individuale agricole, altele cu privire la reîntoarcerea fiilor și fiicelor în sat ș.a.

Chestionarul de tip „B” a vizat un grup de întrebări, în primul rând, dacă cei care au dobândit teren și lucrează în orașe se vor reîntoarce în sate și, în al doilea rând, cum intenționează să-și exploateze pământul.

Ambele formulare au fost administrate de către studenți, sociologi, psihologi, istorici, geografi și institutori, ca operatori de anchetă.

MAI SĂRACI CA ALTĂDATĂ

În majoritatea satelor din Moldova Centrală, structura de proprietate a fost mică. La întrebarea: *Care este suprafața de teren ce v-a revenit conform Legii Fondului Funciar, nr.18/1991?* s-au obținut următoarele răspunsuri: 28% dintre săteni au primit până la 1 ha, 41% între 2-5 ha; 16% între 5-7 ha; 8% între 7-10 ha, iar 7% nu au decât până la 250-500 m.p. în jurul caselor. Printr-un item de întrebări s-a cerut să ne spună de ce unelte agricole dispun: 87% au numai unelte mici: sapă, coasă, hârlet, lopată,

seceră și greblă; 6% dispun de plug, grapă, 6% nici o unealtă bună de lucru, 1% tractor. Sătenii cei mai în vârstă fac inventarul predat în gospodăria agricolă colectivă, teren arabil și fânețe, pluguri, căruțe, cai, oi ș.a., iar la urmă încheie: „mai săraci ca acum n-am fost niciodată!“.

Printr-un alt grup de întrebări am urmărit să identificăm proiectele subiecților de a cumpăra sau nu pământ pentru întemeierea unei ferme agricole: 3% ar fi dispuși să cumpere 1–3 ha, 41% nu-și propun pentru că nu au posibilități; iar 56% nu sunt hotărâți. S-au comparat datele sociologice cu cele din registrele agricole dinainte de 1949 și s-a constatat o parcelare accentuată, mai ales, la suprafețele până la 5 ha. În continuare există pericolul excesivei parcelări și al pulverizării suprafețelor agricole.

Proprietatea individuală a majorității gospodăriilor țărănești, preponderent mică (1–3 ha), imprimă producției caracter dominant de autoconsum (subzistență); o parte importantă a produselor obținute sunt destinate consumului familial, o altă parte hranei animalelor, reproducției simple și numai o mică parte se valorifică în afara gospodăriei.

Dintotdeauna oamenii satului au iubit animalele, pentru că le-au îndestulat gospodăria, i-au ajutat să scoată sărăcia din casă. În acest sens, le-am cerut subiecților să înscrie ce animale își propun să crească. Din relatarea gospodarilor reiese că ar dori să crească ovine 69%; porcine 86%. Calul, ca element de bază al atelajului agricol productiv și pentru servicii din gospodărie, constituie doar 14% dintre opțiuni.

Privind în ansamblu răspunsurile la grupurile de întrebări de mai sus și coroborându-le cu altele din trecut, se poate aprecia că *țăranul rămâne tot țăran, chiar dacă ar fi doctor în filosofie; gândește și își cântărește punga înainte de a porni la drum și a face ceva.*

MINTEA-I MAI PUTERNICĂ DECÂT CEL MAI VÎNJOS BRAȚ

Pornind de la evaluarea realistă a stării agriculturii interbelice, de la rezultatele pozitive și de la greșelile politicilor după 1949, dar și de la erorile săvârșite după 1989 s-a formulat întrebarea: *Considerați societățile comerciale agricole (I.A.S.-urile) necesare?* Un număr de 75% dintre subiecți au răspuns „da“; 18% le-au considerat „inutile“ și numai 7% au ținut să se noteze că: „nu-mi dau seama“. În ceea ce privește utilitatea sau nonutilitatea unor întreprinderi de mecanizarea agriculturii, 82% dintre interlocutori au susținut cu multă convingere necesitatea acestora. Răspunsurile la întrebarea *Dacă doresc să-și cumpere: tractor, semănătoare, cositoare, prășitoare, combină de recoltat cereale?*, cei mai mulți dintre subiecți (68%) nu doresc nimic; 17% își propun peste câțiva ani să-și cumpere tractor; 5% semănătoare; 4% cositoare; 4% prășitoare; 3% combine de recoltat păioase.

Acestor itemi le-am adăugat și alții, prin care s-a urmărit identificarea părerilor despre specialiștii din agricultură. Din totalul celor intervievați, 82% consideră medicii veterinari ca necesari, aproape o doime apreciază activitatea inginerilor agronomi și zootehniști, tehnicienii sunt acceptați numai de 17%, iar 2% spun: „mă descurc singur“.

Răspunsurile evidențiază profunde mutații în mentalitatea și conștiința agricultorului român și relevă cu ușurință încrederea în știință; în organizarea activităților

agricole, în folosirea tehnică a diversificării profesiilor agricole (lucrător în agricultura mare, crescător de animale, cioban, horticultor, sericicultor, apicultor etc.). Aprecierile cu privire la folosirea științei și tehnicii în agricultură ale unora dintre subiecți reflectă o stare de sensibilizare față de mai bine. Din multitudinea opiniilor lor am selectat una spusă de un sătean care a pășit în vârsta a treia: „Cu plugul și cu sapa am fărâmițat pământul când eram tânăr. Mă uit peste soarele cu grâu și porumb și sunt atât de frumoase! Asta înseamnă că mintea-i mai puternică decât cel mai vânos braț“. Aceasta înseamnă că „țăranul specialist“ bun la toate a dispărut.

ÎNTRE SPERANȚĂ ȘI REALITATE

Cercetarea desfășurată în zona Bacău-Roman-Neamț relevă faptul că, la nivelul comunelor, satelor, gospodăriilor și familiilor de agricultori, asistăm, în prezent, la confruntarea între un mod de organizare a muncii și producției de tip colectiv și o nouă stare de proprietar individual care solicită un nou mod de producție, organizare și comportament economic individual, care, altfel spus, s-ar traduce în termenii unei adaptări (integrări) *treptate și îndelungate*.

În etapa observației, a cercetării și a testării chestionarului, oamenii păreau a fi lipsiți de speranță. Uitându-se în ogradă, își dădeau bine seama că nu au cele necesare realizării unei agriculturi pe măsura timpului. Pământul puțin, lipsa aproape totală a mijloacelor de lucru și a ajutorului din partea statului îi neliniștea și mai mult pe interlocutori. De la început obiectivul de bază al investigației a fost cunoașterea opțiunilor privind lucrarea pământului. În acest scop s-a formulat întrebarea: *Cum credeți că este mai avantajos să lucrați pământul?* Statistica răspunsurilor este: 33% – individual; 49% în asociație; 4% să se refacă cooperativele de producție și 14% dintre subiecți s-au abținut de a da un răspuns. Așadar, aproape o doime dintre subiecți consideră că forma cea mai avantajoasă de exploatare a pământului este asociația cooperatistă. Numărul celor care consideră că lucrul pe parcele individuale este mai avantajos, reprezintă o treime. Cine sunt adepții agriculturii parcelare? În majoritate, agricultori de diferite categorii de vârstă și a căror suprafață agricolă se încadrează între 2-4 ha. Faptul că majoritatea are încredere în forme de muncă asociative (nu comune agricole), înseamnă că sătenii zilelor noastre au comportament culturologic elevat. Răspunsurile la întrebarea: *Ce considerați că trebuie să se facă pentru stimularea dezvoltării agriculturii?* sunt edificatoare: 82% dintre subiecți speră în acordarea de către stat a unor credite cu dobândă mică pentru procurarea de mașini agricole, semințe de bună calitate și introducerea irigațiilor.

Din discuțiile cu subiecții în timpul recoltării datelor și din interviurile organizate sau ad-hoc formate, ne-am dat seama că sătenii sunt conștienți că, fără resurse financiare din partea statului, o agricultură de productivitate superioară nu se poate realiza. Credem, că agricultura are nevoie de mai multe resurse decât oricare alt sector al economiei naționale. Gospodăriile actuale, așa cum am scris, sunt slab înzestrate, iar dimensiunea medie de sub 3 ha teren nu poate asigura realizarea unor activități eficiente. Din experiența țărilor cu o agricultură privată dezvoltată rezultă clar că o agricultură de piață, o formă competitivă, nu poate funcționa și rezista dacă are o suprafață mai mică de 20-30 ha și un capital mai mic de 400 milioane lei (cca 190 mii dolari). Dacă am continua calculele pentru a determina necesarul de capital, sumele sunt fabuloase. Semnificative sunt răspunsurile la întrebarea: *Ce suprafață*

considerați că trebuie să aibă o fermă agricolă? Limita cotei superioare la care s-au oprit cei cărora ne-am adresat a fost 10- 20 ha (41%), iar numărul celor care nu au putut aprecia este de 49%. Fermele (gospodăriile) cu suprafețe de la 5 ha până la 10 ha, model experimentat și recomandat din anii '80 ai secolului trecut de către Ion Ionescu de la Brad (Agricultura Română de la Brad) întrunesc abia 10 procente. Acestea ar putea reprezenta pe sătenii care au beneficiat până la maximum 10 ha, conform Legii Fondului Funciar, nr.18/1991. Chiar dacă procentajul celor care nu s-au pronunțat asupra dimensiunii unei exploatare agricole este mai ridicat, se poate aprecia că o bună parte dintre gospodari sunt convingși de superioritatea agriculturii mari. Interesantă mi s-a părut aprecierea unui sătean (D.B.) din satul Secuieni, județul Bacău, de 62 ani, membru al unui partid tradițional: „Dacă voi lucra pe ogorul meu, voi obține 800 kg grâu/ha, iar în asociație 3000 kg/ha și voi rămâne, după plata lucrărilor, tot cu 800 kg. Prefer să fiu asociat”.

O problemă cu destule date, care trebuie rezolvată, ține de folosirea forței de muncă. Aceasta ne-a apărut în urma prelucrării datelor de la o întrebare liberă: *Există, în satul în care locuiți, condiții pentru a dezvolta activități economice-industriale, comerciale, de servicii etc.?*

Sătenii își dau seama că munca numai în agricultură nu le poate asigura venituri pentru a rămâne în sat. Ei se gândesc la industrializarea producției agricole prin înființarea unor ateliere de valorificare a resurselor locale: cărămidării, ateliere de împletituri din răchită, secții de valorificare a cânepei, inului, papurei, lânii, pieilor de ovine, fierării, stații de autoservice. În unele localități cercetate, ceea ce se proiectează astăzi a existat și înainte de 1989. Pe baza datelor stabilite să continuăm analiza. Sectorul agricol privat se înscrie cu o suprafață de cca 12 mil. ha și la o dimensiune a fermei de 20 ha ar rezulta 600 mii ferme. În condițiile unei agriculturi moderne, numărul de brațe de muncă permanent necesar pe o fermă este de maxim 4-6 persoane; aceasta înseamnă că agricultura ar putea absorbi între 1-2,4 mil. persoane. Se pot formula două întrebări: 1. *Ce vor face restul lucrătorilor din agricultură?* (astăzi în această ramură sunt cca. 3,5 milioane persoane active); 2. *În ce domenii ale economiei vor putea fi absorbiți 1-2,5 milioane oameni ce vor trebui să părăsească această ramură?*

Din datele statistice comunicate (Anuarul statistic al României, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1993, p. 150) reiese că populația activă din agricultură reprezintă 30-31% din forța de muncă a României; or, nu se va putea concepe o agricultură de piață eficientă, care să asigure venituri și să fie o atracție pentru lucrători, dacă numărul acestora nu se va reduce la cca 15% și productivitatea nu se va dubla. Deci, este vorba de un surplus de cca 1,5-2 mil. persoane. Dacă acestea rămân să lucreze în agricultură, producția agricolă va fi de subzistență și nu se va mai oferi marfă pentru piață.

În altă ordine de idei, exploatarea modernă și eficientă a pământului nu se poate face decât prin concentrarea suprafeței arabile și creșterea dimensiunii fermelor private. Dar acestea nu se pot realiza prin decrete, ci reprezintă un proces care solicită folosirea mecanismelor economice corespunzătoare, presupunând investirea a zeci și sute de miliarde lei. Sume enorme sunt necesare pentru asigurarea sistemelor de irigații, care pentru România sunt o necesitate vitală, în promovarea unor tehnologii privind combaterea eroziunii solului, chimizare, eliminarea dăunătorilor, crearea de noi soiuri de plante și rase de animale, prevenirea poluării și a introducerii bioingineriei genetice.

Toate acestea nu pot fi realizate în gospodării cu până la 10 ha; ele pot fi eficiente în condițiile unor programe de lungă durată, ori finanțate de stat, ori subvenționate, sau și una și alta.

Principala problemă economică și socială este de a evalua modul de realizare a cooperării, a atragerii treptate a gospodăriilor individuale în sistemul economiei asociative, de a evalua condițiile în care se desfășoară acest proces și care este stadiul integrării acestora în noua stare.

STRĂINAȘI

Tehnica principală pentru înregistrarea opțiunilor subiecților care au dobândit teren agricol conform Legii Fondului Funciar și care domiciliază în alte localități, în orașe, a fost chestionarul tip „B”. Acesta a cuprins itemi de întrebări factuale cu privire la rezidență, suprafața de teren agricol dobândită, profesia de bază, vârstă, precum și la modul în care își proiectează să-și exploateze pământul.

Ancheta s-a realizat cu consumarea unui mare volum de muncă pentru găsirea noilor proprietari, direct sau pe calea corespondenței poștale, pentru cei din localități altele decât zona cercetată. Surpriza! Toți cei cărora le-am trimis chestionarul prin poștă, din localități ca: Brașov, București, Hunedoara, Harghita, Timișoara, au răspuns în cel mult o săptămână. Dar, iată cum se repartizează răspunsurile pe orașe: în localități din zona sociologică (Bacău, Roman, Buhuși, Moinești, Onești, Comănești, Piatra-Neamț, Tg.Neamț) – 66%; în localități din Transilvania (Brașov, Harghita, Covasna, Sibiu) – 13%; în București și localități din județul Constanța tot 13% și numai 8% au domiciliul în localități din județele Iași, Suceava. Datele de mai sus par a nu impune să fie prea mult comentate; două treimi dintre subiecți domiciliază în zona cercetată. Unii își vor putea lucra o parte din terenul agricol în timpul liber, alții îl vor arenda sau se vor înscrie într-o asociație, fără să participe la muncă, primind renta în natură și în bani, iar cei care au domiciliul în București și localități din Transilvania, Banat ș.a. vor proceda la fel. În continuare considerăm necesar să prezentăm și alte date cu privire la suprafața de teren moștenită, profesie și vârstă. „Străinașii”, așa cum i-a numit un țăran bătrân din partea Humuleștilor, pe împrăștierea din orașe, se încadrează în următoarele structuri: până la 1 ha, 32%; între 2-4 ha, 33%; între 5-7 ha, 18%; peste 7 ha, 7%. Suprafața dobândită reprezintă aproape o treime din totalul terenului agricol din zonă. De remarcat este faptul că „străinașii” care au dobândit suprafețe între 5-7 ha și peste, până la 10 ha reprezintă o pătrime. În etapa observației și în momentul completării fișei de opinie, am presupus că noii proprietari au alte profesii decât muncitori. Ipoteza noastră s-a confirmat în urma corelării profesiei și a suprafeței de teren agricol moștenită, peste 20% sunt profesori, învățători, medici, ingineri, economiști, juriști. După profesie rezultă următoarea imagine statistică: 25% sunt muncitori în industrie; 8% muncitori agricoli (mecanizatori); 17% învățători, profesori, preoți; 13% ingineri, medici veterinari, zootehniști în agricultură și tehnicieni agricoli; 8% ingineri în activități neagricole și economiști; 4% medici și farmaciști; 4% militari; 13% funcționari publici; 4% întreprinzători particulari și tot 4% alte situații (actori, juriști, muzicologi etc.). În ceea ce privește vârsta, 10% sunt cuprinși între grupele de 20-29 ani; 3% între 30-44 ani; 17% între 30-34 ani; 25% între 45-49 ani; 8% între 50-54 ani; 16% între 55-59 ani și 11% peste 60 ani.

Urmărind îndeplinirea obiectivelor și ipotezelor formulate inițial, în chestionarul administrat s-a schițat un număr de 4 itemi prin care s-a cerut subiecților să ne spună dacă doresc să cumpere pământ pentru a deveni fermier, să arendeze sau să vândă terenul agricol moștenit, să se înscrie acționar la o societate comercială. Prezentăm întrebările și statistica răspunsurilor:

În %	Da	Nu	Nedeciși
„Doriți să cumpărați pământ pentru a deveni fermier“?	25	54	21
„Doriți să vindeți pământul pe care l-ați dobândit“?	-	75	25
„Doriți să arendați pământul pe care l-ați dobândit“?	25	58	17
„Doriți să deveniți acționar la o societate agricolă“?	67	25	8

Privind în ansamblu tabelul răspunsurilor, constatăm confirmarea în parte a ipotezei formulate la început. Dragostea de pământ rămâne o constantă a celor care s-au născut și crescut la sat. Convorbirile organizate ulterior prelucrării datelor ne-au dat posibilitatea să constatăm că după introducerea taxelor de moștenire pe terenul agricol și impozitului pe venit, unii dintre subiecții domiciliați în orașe vor renunța la „naveta de timp liber“, alții îl vor arenda sau vinde. Dorința de a deveni acționar este greu de realizat. Societățile comerciale sunt într- un număr mic și nu în fiecare comună. Ele au luat naștere prin transformarea I.A.S.-urilor pe care unii le acceptă ca necesare, iar alții le contestă.

MAILUNGĂ-MI PARE CALEA ACUM LA-NTORS ACASĂ - DIALOG ÎNTRE GENERAȚII -

În etapa observației directe s-au organizat și convorbiri atât cu împrăștierea rezidenți în orașe, cât și cu sătenii. Un eșantion (150 subiecți) l-am stabilit în microzona „Valea Cetății“ din municipiul Brașov. Aceasta cuprinde blocuri și vile în cea mai mare parte construite cu mult gust și prea puțin le-ar trebui să poată concura cu cele mai elevate zone din metropolele occidentale. În „Valea Cetății“ peste 75% din locatari sunt moldoveni. În cartierele „Noua“, „Tractorul“ și „Bartolomeu“ găsești mulți tineri muncitori, ingineri și funcționari din județele Moldovei: Botoșani, Iași, Bacău, Neamț, Suceava, Vrancea (înscrierea a respectat numărul fiecărui județ față de total).

Interviurile dirijate și nederijate au fost structurate pe probleme ce vizau obiectivele și ipotezele investigației proiectate.

Interlocutorii noștri sunt proprietari de pământ dobândit prin moștenire sau părinții i-au înscris în registrul agricol al comunei de unde provin. La întrebarea: *Dacă doresc să se reîntoarcă în sat?* cei mai mulți, cca 70%, nu-și propun să se reîntoarcă în Moldova. Unii au spus: „Nu se compară viața din Ardeal cu cea din Moldova. Mi se pare mai lung drumul la întors decât la venit...“.

Ca urmare, în ambele chestionare (tipurile „A” și „B”) s-au introdus două întrebări: una părinților, prin care li s-a cerut să-și exprime părerea cu privire la venirea în sat a copiilor pentru a fi agricultori, și a doua, (copiilor) orășenilor împroprietăriți, dacă doresc să se reîntoarcă. Prezentăm datele (în %):

PĂRINȚII		COPIII	
„Doriți ca fiii și fiicele dvs. să revină în sat pentru a deveni fermieri?”		„Doriți să reveniți în satul unde ați primit pământ?”	
Da	65	Da	33
Nu	30	Nu	51
Să hotărască ei	5	Nu m-am hotărât	16

Lectura datelor obținute prin prelucrare oferă o imagine reală. Faptul că 65% dintre părinți au răspuns prin „da”, poate să exprime și o dorință de întrajutorare sau de a-i avea pe copii „...la cap în ceasul morții”. O mică parte, 5%, consideră că cei în măsură să hotărască reîntoarcerea, sunt copiii. Dar ei se hotărăsc greu. Mai mult de jumătate, 51%, nu doresc să devină agricultori. Ce fac și ce vor face în viitor? Mulți dintre subiecții urbanizați sunt șomeri, unii au depășit toate etapele pentru care au beneficiat de indemnizație de șomaj și ajutor social, dar preferă să fie orășeni, mulțumindu-se cu câștiguri întâmplătoare din excursii la Istanbul, Germania, comerț ambulant, angajări la firme particulare fără contract de muncă sau convenție civilă. Unii au acceptat munci care nu au nici o legătură cu calificarea sau specializarea dobândite de-a lungul anilor. Foștii mecanici, frezori, electricieni se angajează ca zilieri la întreținerea curățeniei străzilor, piețelor alimentare, vânzători la tonete ș.a. Constatarea cuprinde ambele sexe.

Și de această dată ipoteza formulată la început s-a confirmat: orășenii renunță cu greu la confortul urban: la apă curentă (chiar cu program redus) pentru apa de fântână, la W.C. englezesc pentru latrină (privată), să schimbe costumul de apartament cu șorț (femeile), să pască și să îngrijească vaca 10-12 ore pe zi pentru 2-3 litri de lapte pe care îi poate cumpăra de pe piața alimentară. Faptul însă, că o treime optează pentru a deveni „...fruntași în sat” constituie o speranță în viitor. O cale lungă rămâne de străbătut.

DE LA O AGRICULTURĂ DE SUBZISTENȚĂ LA O AGRICULTURĂ DE PIAȚĂ

După evenimentele din decembrie '89, țărănimea părea împăcată cu acea luare în posesie a loturilor de pământ (0,50 ha) pe baza Hotărârii Consiliului Frontului Salvării Naționale. Ulterior, lumea satului a început să intre și ea în fierbere (Ion Iliescu, *Revoluție și Reformă*, p.217), Legea 18/1991 a Fondului Funciar, necesară și meritorie, încă perfectibilă, în esența ei, promova refacerea dreptului de proprietate asupra pământului, dar a fost urmată și de stări cu consecințe contradictorii în rândul lucrătorilor ogoarelor; unii nu au văzut în Cooperativele agricole, propria lor avere, ci „...o unitate străină” (Ion Iliescu, *op.cit.*, p.218). Stăpâniți parcă de un *nihilism-naiv* (*puritanism*) țărani, funcționari din primărie și cooperative s-au năpustit asupra averii obștei, încât nici până acum nu se poate stabili cât ar fi trebuit să ia fiecare membru cooperativ și ce a mai rămas. S-au distrus saivane, clădiri, instalații de valorificare a

produselor proprii, sisteme de irigații etc. Vinovate se fac unele forțe obscure din rândul unor partide politice. În dorința lor de a crea o bază socială de clasă pentru alegerile din 1990, folosindu-se de presa scrisă, de radio, de T.V. sau în adunări prezentau într-o conotație negativă cooperativele agricole, ceea ce a condus la distrugerea celor mai multe dintre acestea.

Evident, organizarea cooperativă a agriculturii nu înseamnă comunism, nu înseamnă colectivizarea pământului, a celorlalte mijloace de producție, a forței de muncă așa cum au fost colhozurile în U.R.S.S. sau cooperativele agricole din țara noastră, create după modelul impus de Stalin care vroia să schimbe fața lumii, însă aceasta nu înseamnă că trebuie să negăm ceea ce a fost bun în utopia socialistă.

Și în domeniul agriculturii s-a subestimat, atât propria noastră experiență, cât și experiența din unele țări ale Europei privind unirea micilor producători în diferite forme de asociere în cooperative agricole. Având în vedere *Legea Protopopescu (Legea Stelian) despre citarea și reprezentarea obștilor sătești* din 9 februarie 1904, Stan Morărescu, unul din generoșii social-democrați (din mișcarea lui Ion Nădejde) studiază satul și supune unei observații severe sistemul arendașesc care apăsa greu asupra țăranimii. Identificând nevoile acestora și înclinațiile ei, propune înființarea cooperativei agricole în comuna Arsachi, județul Vlașca.

Ministrul Agriculturii, Constantin Garofild – chemat să ducă la îndeplinire prevederile Decretului Lege nr. 3697 din 16 decembrie 1918, care expropria 2 milioane de hectare din marea proprietate, în fața divizării prea mari a pământurilor țărănești – recomanda cultura în comun, indiferent de proveniență, în tarlale, pentru cultivarea prin asolament. Cultura în comun era înțeleasă de către Constantin Garofild nu altfel decât cooperativa agricolă.

Omul de știință Gheorghe Ionescu-Sisești recomanda țăranilor să-și lucreze pământurile în loturi mari, pentru a se putea folosi tehnica agricolă superioară (Eugen Pavelescu, *Originele cooperației*, București, 1931, p.305-306). Ion Mihalache, fost președinte al Partidului Țărănist – de la practica și ideologia căruia se revendică unii dintre propagandiștii de azi ai P.N.Ț.C.D., îi îndeamnă pe țărani, în anii 1929-1931, să se asocieze în cooperative agricole de producție (Ion Iliescu, *op.cit.*, p.218). Iată ce scrie d-l Ion Diaconescu, vicepreședinte al P.N.Ț.C.D. privind activitatea lui Ion Mihalache pentru ridicarea țăranimii din starea de înapoiere: „Ion Mihalache... s-a dăruit cu toate puterile unei munci fără de preget pentru întemeierea la Topoloveni și în toate satele din jur a unor cooperative țărănești ce urmăreau ridicarea economică a acestei lumi năpăstuite, prin libera asociere“ (*Mari oameni politici*, P.N.Ț.C.D., București, 1991, p.2,3).

Dacă s-ar fi valorificat concepțiile și practica înaintașilor, exemplul cooperativele agricole din Europa (Danemarca, Olanda, Italia, Franța) și Israel, s-ar fi trecut la *individualizarea proprietății*, „fără a se demola structurile viabile de organizare a unităților de producție agricolă“ (Ion Iliescu, *op.cit.*, p.219). În Ungaria, în Cehia și Slovacia și în fosta R.D.G., agricultorii au înlăturat cartelul agricol rusesc și au reorganizat exploatarea pământului pe baza principiilor cooperatiste. Și la noi unele foste cooperative s-au transformat în societăți sau asociații ale proprietarilor, au păstrat baza materială, au adoptat forme obiective de refacere a dreptului de proprietate și au obținut rezultate dintre cele mai bune. În zona investigată experiența Asociației agricole de la Moldoveni-Neamț merită a fi studiată. Judecând pragmatic, realist, viitorul agriculturii românești, apreciem că nu poate fi altul decât acela bazat

pe marea producție privată asociativă, prin cooperare economică între industrie, agricultură și sectorul terțiar, pe de o parte, între stat și producătorii agricoli, pe de altă parte, între știință – finanțată de sectoarele public și privat – și producție. Este de dorit să se elaboreze strategii pe termen lung cu privire la cercetările pedologice și agrochimice pentru crearea de noi soiuri de pomi fructiferi și rase de animale, de bioinginerie genetică și biotehnologii, de combaterea poluării, de mecanizare și chimizare, de pregătire a specialiștilor agricoli ș.a.m.d. În acest sens, se cer a fi continuate cercetările sistematice începute în stațiunile de cercetări agricole existente. În zona cercetată există Stațiunea Experimentală Secuieni-Roman cu rezultate remarcabile. Convorbirile organizate cu cercetători ne-au dat posibilitatea să identificăm importante realizări privind obținerea unor noi soiuri de grâu, porumb, plante medicinale și tehnice etc. pentru a fi cultivate în zona Bacău, Roman-Neamț. Concomitent cu preluarea experienței din Europa nu trebuie să subapreciem forțele noastre proprii.

Investigația sociologică efectuată ne-a dat posibilitatea să identificăm necesitatea înfăptuirii unui *Program agrar* care să conducă la realizarea unei agriculturi asociative, bazată pe proprietatea individuală, care să asigure realizarea unor ferme producătoare de marfă, de bună productivitate, competitive și viabile. Acesta ar fi un obiectiv strategic de lungă durată și poate fi susținut prin realizarea următoarelor acțiuni:

1. terminarea activităților privind acordarea titlurilor de proprietate prin respectarea Legii nr.18/1991 a Fondului Funciar;

2. definirea acțiunilor de evidență agricolă pe baza cadastrului funciar, pedologice, hidrografice etc.;

3. specialiști în inginerie agrară și cadastrală, economiști, sociologi și psihologi s.a. să studieze realitățile satului contemporan și experiența agricultorilor și să propună țărănimii un evantai larg de structuri tehnico-economice, de producție și proprietate agrară: asociații familiale, gospodării de tip familial, persoane morale și juridice, societăți private pe acțiuni, societăți de servicii cu capital de stat și privat pentru valorificarea produselor vegetale și animale, alte categorii de materii prime: piei de ovine și bovine, lână și cânepă, in, argilă, borangic etc.;

4. valorificarea a tot ceea ce a fost bun în cooperativa agricolă de-a lungul vremii. Cooperativa este singura cale ce poate face viabilă și competitivă agricultura românească;

5. pentru exploatarea la maximum a potențialului agricol al țării, statul să folosească pârgii de cointeresare materială ca: scutirea de impozite pentru anumite produse (lapte, unt, brânză, carne, pâine ș.a.), impozitare progresivă pe venit, credite cu dobândă mică pentru procurarea de mașini agricole, semințe de înaltă productivitate, îngrășăminte chimice, insecticide, pesticide;

6. atragerea tineretului în producția agricolă, pregătirea profesională a agricultorilor și specialiștilor.

Istoria ne arată că pământul a fost brăzdat, de fiecare dată, în funcție de cerințe, iar epocile care au marcat revoluționarea agriculturii s-au deosebit între ele, nu numai prin ceea ce s-a produs, ci, cum, și cu ajutorul căror forțe de producție.

În acest sens, am formulat setul de propuneri bazate pe datele obținute prin metode, tehnici și proceduri de cercetare sociologică. S-a recoltat un volum mare de date, unele au fost prelucrate și valorificate potrivit obiectivelor propuse, altele își vor găsi folosințe pe măsura lărgirii ariei de cercetare.